

3. Mudrokhа V. O. (2016). Naukovo-metodychna diialnist Lvivskoi natsionalnoi naukovoї biblioteki Ukrainy im. V. Stefanyka. PhD. *Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka*. Lviv.
4. Vitavska N. D. (uklad.). (2016). *Metodychna diyalnist: upravlinnya zminami v biblioteci : metod. rekomendaciyi*. Cherkasy.
5. Bodnar O., Shyshka O. (2012). Orhanizatsiia naukovo-metodychno idiialnosti biblioteki VNZ. *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo : materialy I Mizhnarodnoi naukovoї konferentsii*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, pp. 268—269.
6. Dubas T. (2019). *Vydavnycha diialnist naukovoї biblioteki v konteksti intensyfikatsii informatsiinykh obminiv: metodychni aspekty*. Available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3074:vidavnycha-diyalnist-naukovoji-biblioteki-v-konteksti-intensifikatsiji-informatsiinykh-obminiv-metodychni-aspekty&catid=81&Itemid=415 [Accessed 15.11.2019].
7. Poliakova O. V. (2019). *Robota bibliotek naukovykh ustanov Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*. Available at: <https://ube.mlu.org.ua/article> [Accessed 15.11.2019].

Надійшла до редакції 23 грудня 2019 року

УДК 023.5:[005.336:004](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2020.3(284).25-30

Оксана Матвієнко,

доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук, професор кафедри
документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності КНУКіМ,
e-mail: oxmix2017@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5772-848X>

Михайло Цивін,

кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри архітектурного
проектування Інституту дизайну, архітектури та журналістики,
e-mail: tsyvin2012@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0312-5805>

"ІТ-бібліотекарі": пошук шляхів інноваційності, трудової мобільності чи зміна ціннісних орієнтирів професії?

Статтю присвячено виявленню тенденцій зміни наукової думки щодо ролі та функцій бібліотеки у цифровому суспільстві, а також аналізу міркувань вітчизняних науковців стосовно розвитку ІТ-технологій у бібліотечній освіті.

З'ясовано погляди професійної спільноти на зміст ІТ-освіти бібліотекарів, зосереджено увагу на пропозиціях щодо їх підготовки з фокусуванням майбутньої діяльності не в бібліотеках та зауважено про можливі функції бібліотеки як "кузні кадрів" для ІТ-фірм.

Розглянуто сутність широко вживаного в закордонних публікаціях терміна "кібербібліотекарі".

Зроблено висновки, що прагнення надати майбутньому бібліотечному фахівцеві весь комплекс цифрових компетенцій у повному обсязі на практиці часто супроводжується безсистемним, формальним наповненням навчальних планів ІТ-дисциплінами без науково та методично обґрунтованого рівня й глибини їх викладання студентам гуманітарної спеціальності.

Нинішня ситуація характеризується стихійністю нововведень, що обґрунтовуються термінами "інноваційність", "мобільність фахівця на ринку праці" (поза бібліотечними закладами), тезами про "архаїчність" бібліотеки та непопулярність професії серед сучасних абітурієнтів.

Зміст ІТ-освіти бібліотекаря в сучасних умовах має бути спрямований на вільне використання сучасних технологій, уміння ставити завдання перед ІТ-фахівцями та системне формування соціально-педагогічних комунікативних компетенцій у галузі ІТ-технологій, що відповідає аксіології бібліотечної діяльності, потребам держави й особистості в подоланні цифрової нерівності.

Ключові слова: ІТ-освіта; компетенції бібліотекаря; бібліотечна освіта; імідж бібліотечної професії; цифрова нерівність

Постановка проблеми. Питання ІТ-складника у змісті бібліотечної освіти періодично актуалізується у фаховому освітньому й науковому просторі. Ця тенденція зумовлена процесами тотальної цифровізації соціуму, розвитком технологій у бібліотечній справі, а отже зростають і вимоги суспільства та професійної спільноти до знань, умінь і компетенцій майбутнього бібліотечного фахівця. Менш очевидними, однак не менш вагомими є чинники, пов'язані з питаннями престижу бібліотечної праці й проблемами інноваційності сучасної освіти. Ці умови впливають на ринок освітніх послуг і розвиток бібліотечної освіти, і як аргумент актуалізують риторику щодо мобільності майбутнього бібліотечного фахівця на ринку праці. Як наслідок — сучасна ситуація характеризується пропозиціями новітніх освітніх програм у межах "бібліо-

течно" спеціальності, що семантично орієнтують не на бібліотечну професію, а на широке застосування ІТ-технологій в інших сферах діяльності.

Зазначені чинники об'єктивно зумовлені, однак в контексті їхнього зв'язку та взаємодії постає винесене в заголовок запитання: це інновації чи зміна ціннісних орієнтирів професії? Порушена проблема спричинена суперечностями, що виникають у співіснуванні парадигм бібліотечної справи, котрі узагальнено та умовно окреслимо як *гуманітарну (гуманістичну)* й *технологічну (технократичну)*. Періодично у "боротьбі" цих парадигм постає запитання: чи змінить технократична парадигма як модель бібліотечної справи та модель фахової бібліотечної освіти, цінності, мотивацію й цілі бібліотечної діяльності, а відтак — і аксіологію бібліотечної освіти?

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Вплив ІТ-технологій на бібліотечну справу і, відповідно, на бібліотечну освіту є феноменом, існування й розвиток якого перебувають у контексті соціально-економічних, техніко-технологічних, соціально-культурних процесів. Їх маркерами є імідж бібліотечної професії, дисфункція читання, зниження ролі друкованої книги й абсолютизація доступу до електронних ресурсів, спроби концептуально обґрунтувати непотрібність бібліотек і бібліотекарів в умовах цифровізації.

Ці виклики фахова спільнота усвідомлювала ще до того, як спричинені ними суперечності стали цілком очевидними, відчутно загострилися і постали як такі, що потребують невідкладного розв'язання. Зокрема, відома українська вчена, бібліотекознавець і педагог А. Чачко на початку 2000-х у монографії "Бібліотекознавство у людському вимірі" [15], узагальнюючи перебіг попередніх етапів інформатизації, предметом цієї науки визначала бібліотеку як духовний і культурно-цивілізаційний феномен у всіх попередніх, нинішніх та потенційно передбачуваних іпостасях, призначеннях, тенденціях і варіантах розвитку в інтересах людини [15, с. 58]. Дослідниця наголошувала на гуманістичній концепції розвитку бібліотеки (предметно зосереджуючи увагу на публічних бібліотеках), на людському вимірі її місії в нових умовах, і, усвідомлюючи обставини "перехідного періоду", наголошувала, що нині на першому місці — питання призначення бібліотекарів як соціально-професійної групи сучасного соціуму. А. Чачко звертала увагу на намагання змінити назву "бібліотекар" на іншу, називаючи таких ініціаторів "мешанами во дворянстві" [15, с. 73] і висловлювала сподівання, що тисячолітня професія існуватиме, постійно трансформуючись відповідно до викликів часу.

У сучасній Україні розвиток науково-освітніх шкіл бібліотекознавства характеризується значним доробком учених (захисти кандидатських і докторських дисертацій, видання монографій, підручників та посібників, численні публікації у фахових виданнях), однак аналіз наукового дискурсу останніх років стосовно концептуальних засад *трансформацій бібліотеки, її місії в цифровому суспільстві* та функцій бібліотекарів у нових умовах потребує окремого предметного дослідження.

Очевидно, що наслідком (і чинником) процесів трансформації бібліотеки у цифровому суспільстві є зміст підготовки бібліотекарів у сфері ІТ-технологій.

Дослідницький ландшафт виявленої проблеми характеризується браком відповідних наукових розвідок, а наявні публікації щодо ІТ-освіти бібліотекарів потребують критичного аналізу пропонуваного їх авторами шляхів розв'язання.

Метою статті є окреслення тенденцій зміни наукової думки щодо ролі та функцій бібліотеки у цифровому суспільстві, а також розвитку ІТ-технологій у бібліотечній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині ознакам зміни функцій бібліотеки присвячено численні публікації на шпальтах закордонної фахової періо-

дики. Зокрема, в журналі "Библиотечное дело" (2019, Росія) у статті "Шаманські танці. Запрошення до розмови" Н. Ягодинцева зауважує, що "критерії оцінювання роботи бібліотек поступово змінилися на протилежні власне бібліотечній сутності" [16] і констатує, що книга дедалі менше відіграє смислоутворювальну роль у житті сучасної бібліотеки, оскільки витісняється на периферію читацької уваги масово-розважальними заходами: "...замість цього на бібліотечних майданчиках розгортається велика культмасова робота, що потребує фахівців зовсім інших професій — культурних організаторів, режисерів, акторів..." [там само].

До схожих висновків, але в контексті цифровізації, можуть призвести, як переконаємося далі, й пропозиції розробників нових концепцій існування бібліотеки й трансформації її як соціального інституту в цифровому суспільстві.

Російський дослідник В. Степанов, розмірковуючи про перспективи бібліотек і бібліотекарів, вважає, що "згадки про минулі часи, коли люди йшли в бібліотеку за книгами, й бажання "повернути як було" не тільки не мають сенсу, а й шкідливі, оскільки їх реалізація призведе до загибелі бібліотеки як закладу, що втратив актуальність" [14, с. 24]. Наводячи тривіальні аргументи про скорочення сфери книговидання, наявність у сучасних людей смартфонів, планшетів і можливостей здобувати інформацію будь-де і будь-коли, бібліотекознавець, доцент кафедри бібліотечно-інформаційних наук Московського державного інституту культури так бачить професійну культуру і професійну місію сучасного бібліотекаря: "...відбувається перетворення бібліотек на архаїчні заклади... У "рудиментарному" існуванні бібліотек зацікавлені, по суті, лише самі бібліотекарі, які, не маючи достатніх знань, діалектичного мислення й тому не вбачаючи інших шляхів для розвитку бібліотеки як соціального інституту, намагаються всіма способами зберегти свій попередній стан, прикриваючись актуальними колись твердженнями про неминущу роль друкованої книжки й, відповідно, власної місії" [13, с. 22]. В. Степанов підсумовує, що "єдиним способом збереження бібліотек в умовах експоненційного розвитку технологій, і, як наслідок, якісної зміни самого суспільства, є *трансформація бібліотек у заклади з іншими — ширшими — завданнями*" (Курсив наш. — О. М., М. Ц.) [там само, с. 23].

Російський бібліотекознавець найбільш значущими нововведеннями вважає придбання 3D-принтерів (включно із пристроями друку на текстилі), верстати лазерного різання, шоломи, костюми та студії віртуальної реальності; обов'язкове навчання користувачів роботи з обладнанням, перетворення бібліотеки на своєрідну громадську майстерню, послугами якої може скористатись будь-хто [13], і впевнений, що пропонуване ним насичення бібліотек цифровими технологіями дасть змогу "допомагати людям у їх споконвічних пошуках добра й сенсу" [13, с. 31].

У контексті гуманістичної концепції бібліотеки, запропонованої А. Чачко, вважаємо за потрібне навести цитату з праці відомого російського бібліотекознавця А. Соколова: "Здичавілі технократи впевнені,

що, маючи у своєму розпорядженні інтернет із постійно зростаючими ресурсами, громадяни інформаційного суспільства не потребуватимуть жодних старомодних бібліотек, окрім, можливо, оцифрованого ресурсу, що сконцентрує фонди кількох найбільших бібліотек" [11, с. 4]. А. Соколов наголошує, що цільове призначення бібліотек — гуманістична місія, засіб досягнення цієї мети — інформаційні функції.

У контексті полярних концепцій про розвиток бібліотек і бібліотечної справи висловлюються й прихильники відповідних парадигм розвитку бібліотечної освіти.

Зокрема, разом із публікаціями, що висвітлюють результати системного погляду на розвиток бібліотечної освіти та репрезентують концепції її інтелектуалізації, в яких ІТ-освіта розглядається як суттєвий техніко-технологічний складник у загальній системі підготовки [8], наявні також і публікації з конкретними пропозиціями щодо розділів ІТ для вивчення майбутніми бібліотечними фахівцями.

Симптоматичною в контексті порушеної проблеми є стаття вітчизняних дослідників А. Пелещина, В. Добровольської, О. Трач, О. Тимовчак-Максимець "Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі" [10], присвячена змісту освіти студентів спеціальності "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" в галузі ІТ-технологій. Основною інтенцією публікації є прагнення сформулювати *бібліотекаря, котрий би був потрібним як ІТ-фахівець в інших сферах діяльності*.

Автори наголошують, що "конкуренція на ринку освітніх послуг на сьогодні усе більше зосереджується навколо практичної цінності освіти, яка може бути надана слухачу" [10, с. 16]. Не розгортаючи у пропонованому дослідженні дискусію довкола важливості загальнолюдських і соціальних цінностей освіти та не висуваючи аргументів щодо завдань, котрі постають перед освітою України у формуванні й оновленні національної еліти (економічної, гуманітарної, технічної, політичної) як запоруки зміцнення державних основ [9], зазначаємо, що практична цінність бібліотечної освіти в її соціальному вимірі все ж має дещо більше значення, ніж набуття ІТ-знань і навичок, до того ж, як пропонують автори, на рівні професійного ІТ-фахівця, конкурентного на ринку праці.

Обґрунтовуючи актуальність окресленої проблеми, автори наголошують, що окремим аспектом *якості підготовки фахівця* є його можлива *трудова мобільність*, безпосередньо пов'язуючи її зі *зменшенням фокусування на одному типі працедавця* (у цьому разі — на бібліотечних закладах).

Слід зазначити, що в такому контексті питання ІТ-освіти вітчизняних бібліотекарів — *підготовка з фокусуванням майбутньої діяльності не в бібліотеках* — досі не розглядалось у науковому бібліотекознавчому дискурсі. Зокрема, автори наводять розділи ІТ-технологій, котрі можуть вивчати бібліотекарі, наголошуючи, що результатом опанування кожного з них є можливість знайти відповідні вакансії в ІТ-сфері. Прогнозується, що:

— "окрім бібліотечної справи випускники з такими знаннями користуються значним попитом як

потенційні системні мережеві адміністратори, архітектори мереж, адміністратори сайтів, спеціалісти з інформаційної безпеки" [10, с. 19];

— "бібліотечні фахівці, що володітимуть такими знаннями, зможуть знайти собі додаткові вакансії як фахівці з робототехніки, логістики, налаштування СШ (систем штучного інтелекту)" [там само];

— "втління наведеного вище переліку розділів ІТ, які можуть вивчатися бібліотечними фахівцями, породжує окремі нові виклики для бібліотечної галузі, основним з яких є ймовірний відтік таких фахівців з бібліотечних установ у ІТ-фірми... Бібліотеки можуть взяти на себе певну функцію "кузні кадрів" для ІТ-фірм (у тому числі найвідоміших, лідерів у світі рішень з інтелектуального опрацювання інформації)" [там само].

Навіть не враховуючи різницю у професійній культурі бібліотекарів та ІТ-фахівців, що є очевидною з хрестоматійної типології професій за О. Клімовим, одним з аргументів проти таких пропозицій є об'єктивна неможливість реалізувати в межах навчального плану підготовки бібліотекарів пропонований у статті перелік ІТ-дисциплін, до того ж в обсязі, що давав би майбутнім фахівцям змогу професійно працювати в ІТ-сфері. Отже, постає закономірне запитання щодо доцільності й можливості подібного спрямування бібліотечної освіти та перетворення її на "кузню кадрів" для ІТ-сфери. Очевидно, що ІТ-освіту як таку можна здобути за доволі широким переліком наявних в Україні ІТ-спеціальностей, і це, відповідно до моделі розвитку кар'єри, котру сформулював американський психолог Дж. Л. Голланд, є вибором людиною професійного простору як вираження своєї індивідуальності [3].

Насправді, результатом запропонованої "гібридизації" бібліотечної освіти стане фахівець, не компетентний у жодній із цих "генетично" різних спеціальностей. Наголосимо, що освітня бібліотечна програма має власні цілі, бібліотечна діяльність — свої цінності, читачі (й користувачі) бібліотеки — відповідні потреби.

Передбачаючи аргументи на підтримку позиції, висловленої авторами статті [10], зокрема щодо "цифрової гуманітаристики" чи концепції STEM-освіти (S-science, T-technology, E-engineering, M-mathematics), котра останнім часом актуалізувалася в освітньому просторі, зазначимо, що в контексті вивчення бібліотекарями ІТ-технологій постає насамперед запитання: *якою мірою вони мають опанувати знання та вміння в цій галузі?* Очевидно, що знання у сфері ІТ мають давати змогу бібліотекарям вільно використовувати сучасні технології, наповнювати контентом інформаційний простір, здійснювати пошук потрібних читачеві інформаційних ресурсів, ставити завдання перед ІТ-фахівцями для цифровізації своєї предметної сфери, забезпечувати повноцінний діалог з іншими фахівцями зі створення, експлуатації та розвитку ІТ-технологій у бібліотеках. А на сучасному етапі, коли державні органи визнають важливість діяльності бібліотек у питаннях цифрової освіти й подолання цифрової нерівності, на них покладається функція

офлайн-хабів в аспекті набуття громадянами цифрових компетенцій, актуалізується й відповідна *соціально-педагогічна функція бібліотекаря* [7]. Саме на цих засадах, відповідно до закономірностей і принципів теорії й методики професійної освіти, має базуватися модель фахівця бібліотечної справи.

У контексті поданих у статті [10] пропозицій і концепцій погоджуємося із застереженням російського бібліотекознавця А. Соколова про те, що "радикальну інформатизацію і дегуманізацію бібліотечної школи не можна вважати безневинними захопленнями... Цілковито неприпустимим є витіснення гуманітарного бібліотечно-бібліографічного професіоналізму й культури книги на периферію навчально-виховного процесу" [12, с. 346].

Виявлені у публікації [10] суперечності між бібліотечною "формою" та "ІТ-змістом" освіти спонукають згадати термін "кібербібліотекарі" (cybrarian), котрий запропонував М. Бауенс 1993 р. під час опису нової організаційної моделі для корпоративних бібліотек із використанням новітніх технологій і з урахуванням сучасних методів ведення бізнесу у великих компаніях [1]. Цей термін інколи використовують у закордонних публікаціях на позначення діяльності бібліотекарів у сучасному цифровому середовищі. Термін "кібербібліотекарі" поки що не побутує в українському бібліотекознавчому науковому та освітньому просторі, хоча в дусі технологічного детермінізму зазначених освітніх пропозицій міг би стати цілком їм відповідним.

Однак насправді "оригінатори" поняття "кібербібліотекар" і дослідники його змісту наповнюють термін не технократичним, а повністю відповідним традиційній аксіології діяльності бібліотечного фахівця змістом.

Зокрема, у статті Т. Дей [2] зазначено, що кібербібліотекар — це традиційний бібліотекар, який працює в автоматизованому середовищі, оточений цифровими продуктами, спеціалізується на використанні інтернету як інструменту доступу до інформаційних ресурсів. Авторка вважає, що кібербібліотекарем можна назвати фахівця з інформації, який працює зі значним обсягом вебконтенту для охоплення цільового користувача.

Аналогічних поглядів дотримуються й автори програми Library and information science online degree programs Cybrarians — More than Librarians, які вважають кібербібліотекарів експертами кіберпростору, помічниками дослідників у пошуку інформації, фахівцями, які організують інформаційний простір [6].

Фінська дослідниця С. Хонгісто [4], аналізуючи зміст понять "бібліотечний", "кібернетичний", "кібербібліотечний", має на меті з'ясувати: хто такі кібербібліотекарі й що входить до їхніх завдань. Визнаючи прийнятним термін "кібербібліотекарі", дослідниця наголошує, що їхньою роботою керують традиції та ефективно використання технологій.

Розмірковуючи про розвиток концепцій Бібліотеки 2, 3 та 4, інтелектуальних бібліотек, про баланс між традиційними та прогресивними методиками, окреслюючи шляхи й формати цифрових трансформацій, закордонні дослідники застосовують до діяльності бібліотекаря у цифровому середовищі термін "апомедіація" [5], що означає діяльність людини, яка полегшує пошук і розуміння інформації з інтернету.

Висновки. Техніко-технологічні зміни та цифровізація бібліотечної справи, гострі дискусії щодо призначення сучасної бібліотеки та часом викривлене розуміння мобільності бібліотечного фахівця об'єктивно ініціюють пропозиції трансформації навчальних планів його підготовки.

На нинішньому етапі розвитку бібліотечної освіти в Україні трендом є прагнення надати майбутньому фахівцю одразу всі цифрові компетенції у повному обсязі, що на практиці часто супроводжується безсистемним, формальним наповненням навчальних планів ІТ-дисциплінами без науково й методично обгрунтованого рівня та глибини їх викладання студентам гуманітарної спеціальності, принципи дидактики підміняються аргументами щодо престижності, практичності, доцільності, подекуди й особистої зацікавленості окремих викладачів чи кафедр.

Нинішня ситуація характеризується стихійністю нововведень, що обгрунтовуються термінами "інноваційність", "мобільність фахівця на ринку праці" (поза бібліотечними закладами), тезами про "архаїчність" бібліотеки та непопулярністю професії серед сучасних абітурієнтів.

Зміст ІТ-освіти бібліотекаря має бути спрямований не на зміну професійної діяльності, а на вільне використання сучасних технологій, уміння ставити завдання перед ІТ-фахівцями та системно формувати соціально-педагогічні комунікативні компетенції в галузі ІТ-технологій, що відповідає аксіології бібліотечної діяльності та потребам держави й особистості в подоланні цифрової нерівності.

Модернізація бібліотечної освіти можлива тільки на основі побудови її відповідних концепцій, системних бібліотекознавчих досліджень і визначення місії бібліотеки у цифровому суспільстві.

Список використаної літератури

1. *Bauwens M.* The emergence of the "cybrarian": a new organisational model for corporate libraries / M. Bauwens // *Business Information Review*. — 1993. — № 9 (4). — P. 65—67. — Mode of access: <https://doi.org/10.1177/0266382934234882>. — Title from the screen.
2. *Dey T.* Cybrarian: the librarian of future digital library / T. Dey // *International Journal of Information Dissemination and Technology*. — 2012. — № 2 (3). — P. 209—211. — Mode of access: <https://ijdt.com/index.php/ijdt/article/view/99/99>. — Title from the screen.
3. *Holland J. L.* Exploring careers with a typology: What we have learned and some new directions / J. L. Holland // *American Psychologist* — 1996. — № 51. — P. 397—406.

4. *Hongisto S. L.* Cybrarian — The New Digital Librarianship: Serving digital natives in hybrid libraries / S. L. Hongisto. — Mode of access: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019101119891>. — Title from the screen.
5. *Kwanya T.* Intelligent libraries and apomediators: Distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0. / T. Kwanya, C. Stilwell, & P. G. Underwood // *Journal of Librarianship and Information Science*. — 2013. — № 45 (3). — P. 187—197. — Mode of access: <https://doi.org/10.1177/0961000611435256>. — Title from the screen.
6. *Library and information science online degree programs "Cybrarians"* — More than Librarians. — Mode of access: <https://librarysciencedegree.usc.edu/blog/cybrarians-more-than-librarians/>. — Title from the screen.
7. *Бібліотеки стануть першими хабами проєкту "Дія. Цифрова освіта"*. — Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diya-tsifrova-osvita>. — Назва з екрана.
8. *Гуменчук А. В.* Модель інтелектуалізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти / А. В. Гуменчук // *Вісник ХДАК*. — 2019. — Вип. 55. — С. 70—81.
9. *Давидов П.* Аксиологічна цінність університетської освіти в Україні / П. Давидов // *Університетська кафедра*. — 2016. — № 5. — С. 39—52. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukaf_2016_5_6. — Назва з екрана.
10. *Пелецишин А. М.* Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі / А. М. Пелецишин, В. В. Добровольська, О. Р. Трач, О. Ю. Тимовчак-Максимець // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. — 2018. — № 4. — С. 14—21.
11. *Соколов А.* Информационные функции и гуманистическая миссия российских библиотек (Тезисы для обсуждения на "Круглом столе") / А. Соколов. — Режим доступу: https://www.rsl.ru/datadocs/doc_7533fo.pdf. — Загл. с екрана.
12. *Соколов А. В.* Российские библиотеки в информационном обществе: Профессионально-мировоззренческое пособие / А. В. Соколов. — Москва : Литера, 2012. — 400 с.
13. *Степанов В.* Библиотека и библиотекари в ближайшие двадцать лет, или В ожидании сингулярности / В. Степанов // *Науч. и техн. б-ки*. — 2018. — № 1. — С. 19—31. — Режим доступу: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2018/1/NTB1_2018_%D0%905_2.pdf. — Загл. с екрана.
14. *Степанов В.* Больше, чем книги: библиотека и библиотекари в мире, где меняется всё / В. Степанов // *Науч. и техн. б-ки*. — 2017. — № 1. — С. 19—25. — Режим доступу: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2017/1/NTB1_2017_%D0%905_2.pdf. — Загл. с екрана.
15. *Чачко А. С.* Библиотековедение в человеческом измерении / А. С. Чачко. — Киев—Москва, 2000. — 168 с.
16. *Ягодинцева Н.* Шаманские пляски. Приглашение к разговору / Н. Ягодинцева // *Библіотечное дело*. — 2019. — № 21 (352). — Режим доступу: <http://www.bibliograf.ru/issues/2019/11/380/95/4332/>. — Загл. с екрана.

Oksana Matvienko, Michael Tsyvin

"IT-librarians": searching ways of innovation, labor mobility, or change of professional principles development?

The article is devoted to identifying trends in scientific thought regarding the role and functions of the library in the digital society, as well as the considerations of domestic scientists regarding IT technologies in library education.

The views of national scholars on the content of the IT education of librarians are analyzed, the proposals on their preparation with the focus on future activity not in libraries and possible functions of the library as a "forge frame" for IT companies are emphasized.

The term "Cybrarians" used in foreign publications is emphasized.

It is concluded that the desire to provide the future library specialist with all the digital competences in full, which in practice is often accompanied by unsystematic, formal filling of the curricula of IT disciplines without a scientifically methodically justified level and depth of their presentation to students.

The current situation is characterized by the spontaneity of innovations, which are justified by the terms "innovation", "mobility of the specialist in the labor market" (outside library institutions), theses about the "archaic" of the library and the unpopularity of the profession among modern entrants.

The content of the librarian's IT education in modern conditions should be aimed at the free use of modern technologies, the ability to set tasks before the IT specialists and the systematic formation of social and pedagogical communicative competences in the field of IT technologies, which corresponds to the axiology of library activity and the needs of the state and the individual overcoming digital inequality.

Keywords: *IT education; librarian competencies; library education; image of the library profession; digital inequality*

References

1. Bauwens M. (1993). The emergence of the "cybrarian": a new organisational model for corporate libraries. *Business Information Review*, 9 (4), pp. 65—67. Available at: <https://doi.org/10.1177/0266382934234882>.
2. Dey T. (2012). Cybrarian: the librarian of future digital library. *International Journal of Information Dissemination and Technology*, 2 (3), pp. 209—211. Available at: <https://ijidt.com/index.php/ijidt/article/view/99/99>.
3. Holland J. L. (1996). Exploring careers with a typology: What we have learned and some new directions. *American Psychologist*, 51, pp. 397—406.
4. Hongisto S. L. (2019). *Cybrarian — The New Digital Librarianship: Serving digital natives in hybrid libraries*. Available at: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019101119891>.
5. Kwanya T., Stilwell, C. & Underwood P. G. (2013). Intelligent libraries and apomediators: Distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45 (3), pp. 187—197. Available at: <https://doi.org/10.1177/0961000611435256>.
6. *Library and information science online degree programs "Cybrarians" — More than Librarians* (2019). Available at: <https://librarysciencedegree.usc.edu/blog/cybrarians-more-than-librarians/>.

7. *Biblioteki stanut pershimi habami projektu "Diya. Cifrova osvita"*. (2020). Available at: <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diya-tsifrova-osvita>.
8. Gumenchuk A. V. (2019). Model intelektualizaciyi vishoyi bibliotechno-informacijnoyi osviti. *Visnik HDAK*, 55, pp. 70—81.
9. Davidov P. (2016). Aksiologicalna cinnist universitetskoyi osviti v Ukraini. *Universitetska kafedra*, 5, pp. 39—52. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukaf_2016_5_6.
10. Peleshishin A. M., Dobrovol'ska V. V., Trach O. R., Timovchak-Maksimec O. Yu. (2018). Osoblivosti informacijnih tehnologij v bibliotechnij spravi. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo Informologiya*, 4, pp. 14—21.
11. Sokolov A. (2020). *Informacionnye funkcii i gumanisticheskaya missiya rossijskih bibliotek (Tezisy dlya obsuzhdeniya na "Kruglom stole")*. Available at: https://www.rsl.ru/datadocs/doc_7533fo.pdf.
12. Sokolov A. V. (2012). *Rossijskie biblioteki v informacionnom obshestve: Professionalno-mirovozzrencheskoe posobie*. Moskva: Litera.
13. Stepanov V. (2018). Biblioteka i bibliotekari v blizhajshie dvadcat let, ili V ozhidanii singulyarnosti. *Nauch. i tehn. b-ki*, 1, pp. 19—31. Available at: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2018/1/NTB1_2018_%D0%905_2.pdf.
14. Stepanov V. (2017). Bolshe, chem knigi: biblioteka i bibliotekari v mire, gde menyaetsya vsyo. *Nauch. i tehn. b-ki*, 1, pp. 19—25. Available at: http://www.gpntb.ru/ntb/ntb/2017/1/NTB1_2017_%D0%905_2.pdf.
15. Chachko A. S. (2000). *Bibliotekovedenie v chelovecheskom izmerenii*. Kiev—Moskva.
16. Yagodin'ceva N. (2019). Shamanskije plyaski. Priglaszenie k razgovoru. *Bibliotechnoe delo*, 21 (352). Available at: <http://www.bibliograf.ru/issues/2019/11/380/95/4332/>.

Надійшла до редакції 24 лютого 2020 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 316.4/.6:[327.8:323.3](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2020.3(284).30-35

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор,

e-mail: director@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Операції базових ефектів

Останнім часом для розв'язання наявних у сучасному світі міждержавних проблем, на додаток до традиційних дипломатичних акцій і бойових операцій, дедалі активніше застосовують технології непрямих дій, що підривають державу-суперника зсередини. Назв таким технологіям багато: "м'яка сила", "розумна сила", "керований хаос", "гібридні війни" тощо. В їх межах застосовують спецоперації, що мають назву "операції базових ефектів" (ОБЕ). У статті розглянуто наслідки здійснення ОБЕ у глобальному масштабі та їх вплив на майбутнє країн — жертв агресії.

Зазначено, що для реалізації алгоритмів ОБЕ використовують "мережеві структури", заздалегідь створені на теренах держави-мішені. Це означає, що формування в них "мережі" має на меті позбавлення країн, народів, армій і урядів самостійності, суверенності та суб'єктності, перетворення їх на жорстко керовані, запрограмовані механізми. Операції базового ефекту є спеціальними алгоритмами організаційної зброї (ОЗ) для ведення організаційної війни (ОВ).

Розглянуто основний технологічний інструмент мережевої війни, залучений до виконання ОБЕ, — "вузли мережі". Це ангажовані осередки громадянського суспільства: неурядові організації (НУО), некомерційні організації (НКО), фонди, громадські структури, рухи й політичні партії, редакції газет і журналів, молодіжні організації, а також корумповані чиновники та правозахисники.

Зауважено, що головна мета організаційно-інформаційної агресії — якісна зміна традиційного культурного й духовного життя, порушення спадкоємності національних ідеалів і цінностей, демонтаж історичної пам'яті. Інформаційний тиск, котрий ініціатори оргвійн чинять безперервно, здатний ушкоджувати об'єднавчі національні елементи, деформуючи або знищуючи традиційні точки єдності народу (орґісторична зброя), що мають цінність.

Ключові слова: операції базових ефектів; оргвійна; оргзброя; держава-агресор; держава-мішень; мережа; агенти впливу; мережева війна

Постановка проблеми. Центральним елементом організаційних війн (оргвійн) є операції базових ефектів (effects-based operations, ЕВО), далі — ОБЕ. Це найважливіша концепція в теорії оргвійн. Операції базових ефектів реалізуються за певними алгоритмами та визначаються як "сукупність дій, спрямованих на формування моделі поведінки союзників, нейтральних сил і ворогів в ситуації миру, кризи та війни". Характерною особливістю реалізації цих операцій у потрібній Заходу державі є забезпечення панування над її інформаційним простором і формування мережі "агентів впливу". Це дає змогу вести оргвійну за алгоритмами країни-агресора. Чого намагаються досягти через

використання ОБЕ? Саме дослідженню результатів їх застосування й присвячено пропоновану статтю.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Розроблення й дослідження алгоритмів реалізації ОБЕ, що фінансували Міністерство оборони (МО) і Військово-повітряні сили (ВПС) США, відбувалися в Національному дослідному інституті оборони США (NDRI) Національної корпорації RAND і проектному бюро ВПС (AIR FORCE). Ці організації отримують також федеральне фінансування від Канцелярії міністра оборони, Об'єданого штабу командування та оборонних агентств. Дослідження проводилися згідно з укладеними контрактами DASW01—95—C—0059 і проектом ВПС,